

„... a rostavizsgán a könyvtáros, mint 'alak', siralmasan megbukott...”¹

1926. május 23-án kezdődött el a *Pesti Hírlap Vasárnapja*² című irodalmi és művészeti napilap hétvégi mellékletében Kosztolányi Dezsőnek az az „irodalmi interjú-sorozata” *Alakok* címmel, amelyben különböző foglalkozásokat mutatott be.³ Az első ismertetett foglalkozás a telefonos-kisasszony volt. A lapban bemutatott hivatások között a könyvtáros is szerepelt.⁴

A cikksorozatból még Kosztolányi életében, 1929-ben megjelent egy válogatás szintén *Alakok* címmel.⁵ A kötetbe – minden bizonnyal még maga az író – a következő foglalkozásokat válogatta be: bába, katona, borbély, cukrász, kardalasnő, pincér, zsoke, primadonna, pap, úszómester, kalauz, model (sic!), asztalos, szemetes, táncmester, telefonoskisasszony (sic!), szakács, grófnő, rikkancs, diplomata, mérnök, repülő, cseléd, fényképész, koldus, sűgő, úriasszony, rendőr, gyógyszerész, detektív, cigány, bohóc, ékszerész, író, sírásó. A könyvtáros kimaradt.

A kötetet a *Nyugat* című folyóiratban Nagy Endre ismertette.⁶

Bár Nagy Endre úgy gondolta, hogy Kosztolányi riporterként valóban beszélgetett „alakjaival”, az interjúkról a kései olvasó joggal vélheti azt, hogy ha valóságos beszélgetésen alapulnak is, ugyanakkor fikciók. A kötetről egy másik, „lírai ismertető” is megjelent az *Új Idők* című lapban.⁷

A könyvtáros alakjára is igaz, hogy Kosztolányi egy valóságos könyvtárossal beszélget, a hallottakat azonban sajátos írói-irodalmi szűrőjén átszűri, színezi, ki egészíti. A kortársak talán azt is tudták, hogy ki az a könyvtáros, aki alapján megrajzolja „a” könyvtáros alakját. A késői olvasó számára azonban – hacsak elmélyülten nem ismeri Kosztolányi életét, barátait és pályafutását – csak akkor tárul fel, hogy ki is ez a könyvtáros elődünk, ha valamely okból kézbe veszi a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének II. Évkönyvét.⁸ Ebben jelent meg Rédey Tivadarnak⁹ a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének 1937. június 16-án tartott évi rendes közgyűlésén „felolvastatott” előadása. Az előadást ezzel a visszaemlékezéssel indította:

*„Pontosan tíz esztendővel ezelőtt feledhetetlen barátom, Kosztolányi Dezső, ki a művelt és művészi ihletű újságírónak is eszményi megtestesítője volt, az egyik napilap vasárnapi számaiban hosszú időn át karcolatokat írt, hétről-hétre egy-egy beszélgetést a bennünket környező nagyvárosi élet különféle tényezőivel, férfiakkal és nőkkel vegyesen, mindenkit a maga foglalkozásának tükre elé állítva, mintegy meggyóntatva azok felől a kérdések felől, melyek életünkre és rendeltetésünkre vonatkozólag mindnyájunkban benne szunnyadnak. Alakok volt a címe ennek a sorozatnak, később könyv is ugyan-
evvel a címmel lett belőle, amikor a horogra került modellek száma már majd félszázra fölszaporodott. Horogra kerültem magam is, pedig a költő nem ez-*

zel a céllal keresett föl könyvtári dolgozó helyemen. De a bibliopolisz hangulata rabul ejtette, lehetetlennek érezte, hogy a könyvek napszámából legalább egy „alak”-ra való érdekességet ki ne sajtolhasson. – Az interjú megtörtént, a cikk elkészült, Könyvtáros címmel az újságszámban meg is jelent, de már a könyvbe – melyhez az anyagot az író még egyszer megrostálta – nem került bele. Ezen a rostavizsgán a könyvtáros, mint „alak”, siralmasan megbukott: a többiek között, akiknek sora a bábaasszonnyal kezdődött és a sírásóval fejeződött be, nyilván igen unalmas alaknak találtatott. Pedig Kosztolányi mindent elkövetett, hogy belőlem is előcsalogasson legalább annyi színességet, mint teszem az úszómesterből, vagy a telefonoskisasszonyból. Talán még külön szívügye is lett volna, hogy éppen Könyvtárosával szegyet ne valljon, hiszen a tulajdon portáján maga is olyan bolondja volt a könyveknek, mint író társaink közt is csak kevesen... – Megvallom, könyvének abba a baráti példányába, mellyel megajándékozott, legalább újságkivágot formájában utólag visszacsempésztem magamat.¹⁰

Más, bár a könyvtárüggyel kapcsolatos kutakodásaim közben először Rédey Tivadar előadása került a kezembe. Mivel ő csak részleteket idézett az interjúból, kíváncsi voltam az eredeti szövegre is.

A cikksorozatból az 1929-es kötet után 1933-ban jelent meg a következő válogatás *Bölcsőtől a koporsóig* címmel, a Nyugat kiadásában. Ebben már nemcsak foglalkozások szerepeltek, hanem egyéb „alakok” is: különböző életkorú emberek, különböző nemzetek, különböző rokonsági fokon álló rokonok, valamint foglalkozások. A foglalkozások között ebben a válogatásban már szerepelt a könyvtáros is. Erről a kötetről Nagy Lajos írt ismertetőt a *Nyugatban*.¹¹

Mikor az 1933-ban megjelent könyvtáros-interjú változatot (*ld. 1. melléklet*) a kezembe vettem, nagyon meglepődtem. Először is azért, mert a Rédey Tivadar által idézett szövegrészeket nem találtam a felidézett beszélgetésben, de azért is, mert ez az interjú sokkal inkább szólt a könyvről (szerzőről és műről)¹² és a könyvtárról¹³, sőt „az” íróról¹⁴, mint a könyvtárossal. Márpedig Kosztolányi „nagy író,” akivel nem történhet meg az, hogy írása ne arról szóljon, amit a címben ígér.

Újabb és újabb *Bölcsőtől a koporsóig* kiadásokat kerestem hát. Bár kutakodásaim során kiderült, hogy a kötet 1933 után 1934-ben is megjelent, az 1934-es kiadás nem volt a kezemben. De megnéztem az 1937-es, az 1959-es kiadást is és a legteljesebbnek mondott, Réz Pál féle válogatást is.¹⁵ Mindegyik kötetben az 1933-as szövegváltozatot találtam.

Egyre jobban izgatott hát az eredeti szöveg, amelyet végül a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárból kaptam meg. Nem zárójelek között írom: itt szeretnék köszönetet mondani Martinecz Katalinnak, a FSZEK munkatársának, akitől az eredeti, nyomtatott, bekötött *Pesti Hírlap Vasárnapja*, 1927. május 29. számában megjelent könyvtáros portrét, másolatban megkaptam.

Kezemben volt hát az eredeti interjú – *ld. 2. melléklet* – legalábbis az, amit eredetinek véltem. Ám a nyomda ördöge gondoskodott arról, hogy az eredeti Kosztolányi-írást – legalábbis nyomtatásban – soha ne ismerjük meg már, ugyanis az interjú utolsó bekezdése sajtóhibásan jelent meg – „elcsúszott” a szöveg. Az 1933-ban megjelent változatból azonban – ha nem is teljesen pontosan – rekonstruálni tudjuk az eredeti beszélgetést-írást.¹⁶

Ahogy az első válogatás (Alakok, 1929), úgy az 1933-as kötet kapcsán is felmerül a kérdés, hogy az interjúk fikciók-e vagy valóságosak, egyáltalán, mi is a műfaja ezeknek az írásoknak? Van olyan írás, amelyről maga Kosztolányi azt mondja, hogy „megrajzolt mozgókép,” egy másikról, hogy „életkor-tanulmány”, de leginkább mégis fiktív és valós interjúknak mondhatók. A recenzius, Nagy Lajos ezt írja:

„Az interjúk, úgy látszik, részben valóságos beszélgetések, tehát valóban föl-tett kérdések s a kérdésekre kapott válaszok, részben elképzelt beszélgetések, melyek elárulják költött voltukat...”¹⁷

Mi, kései olvasók tudjuk, hogy a beszélgetések valóságosak, legalábbis van valóságalapjuk. A könyvtáros-alakja valóságos – Rédey Tivadarról mintázta Kosztolányi. Rédey Tivadar a Nemzeti Múzeum Könyvtárában (a mai OSZK) dolgozott, tehát a könyvtár is, ahol az íróval sétálnak, valóságos könyvtár. Ami magát az interjút illeti: „*Ma már nem esküdném meg rá – írja tíz év távlatából Rédey –, hogy a válaszokat híven adta-e számba? Ha hitelesek: alighanem egy kis öngúny szabadult beléjük. De inkább arra gyanakszom, hogy [Kosztolányi] egy kicsit átgyúrta a maga céljaira, amit feleltem. Ebben az esetben a közönségnek az az örök, jóindulatú fölénye jut bennük szóhoz, amellyel a mi, könyvek körül végzett, de a bibliográfiai külsőségeknél tisztelettudóan megálló munkánkat általánosságban nézni szokták.*”¹⁸

A majd' tíz évvel korábbi beszélgetést Rédey Tivadar a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok 1937-es éves közgyűlésén elmondott előadására készülve idézi fel. Az előadás címe és témája *Könyvtár és közönség* volt. E két „tényező” kapcsolatáról gondolkodva ezt mondja a könyvtárról:

„Eszményien jónak alighanem az olyan könyvtárt tekinthetni, amelyben a munkamenet apparátusa a legkevésbé észlelhető, viszont a végzett erőfeszítés eredménye legbősegebben élvezhető; ahol a látogató ismeretszomja nincs mintegy a mesterséges légzés tömlőjére rászorulva, hanem olyan természetesen, szinte észrevétlenül jut táplálékához, mint éltető eleméhez az emberi tüdő.”¹⁹

Könyvtáros elődünk jól tudja, hogy a könyvtár és közönség között a kapcsolatot a könyvtáros teremti meg.

Milyennek látta Rédey Tivadar „a” könyvtárost 1937-ben?

„Önmagát a könyvtáros valamelyest mindig a tudás és élvezet Lázárjának érezheti: a nyomtatott igének új meg új forrásokból egyre félelmetesebbé duzzadó áradásában a lemondásnak olyan kínjait élheti át, aminők az „ignoti nulla cupido” oltalma alatt állókra nézve merőben ismeretlenek. S épp ez az örök büntudat és gyengeségérzet az, amiből hivatása gyakorlatában erényt kell csinálnia és erőt kell merítenie. A finom lélektani érzékű Kosztolányi Dezső valóban jó helyen keresgélt, amidőn annak idején két idevágó kérdést is szegezett a mellemnek. Az egyik így szólt: – „Hogy tekintesz egy friss könyvre, mely ma jelent meg?” A válasz: – „Mint nyersanyagra, tárgyi-

lagos szemmel. Fölveszem személyi adatait: minő ivrétű, milyen a kötése, mennyi a lapszáma? stb. Megnézem formáját, átlapozom, körülszaglászom, besorozom a hadseregbe.” – S nyomban lecsapott a második kérdés: – „Akadnak-e olyan könyvtárosok, akik nem olvasnak?” Erre meg ez volt a felelet: – „Ezek a legjobb könyvtárosok, őket a könyv csak kívülről érdekli. Idegen szempontok nem terelik el figyelmüket. A könyv belseje nem rájuk tartozik.”²⁰

Kosztolányi valamennyi „alak”-jának, aki csak töltőtollába beleszaladt, szívesen megkereste a maga külön Achilles-sarkát – mondja Rédey Tivadar – a mienket nyilván valahol itt gyanította. – Hanem ez – bármily fájó pont is egyébként – végül mégis csak: magánügy. Közüggvé a könyvtárosnak ez a bibliográfiai ihlete ott válik, ahol munkájának eredményét: a ráncbaszedett és megfegyvelmezett könyvanyagot elkezdi a közönségtől – féltetni... Milyen természetes, mennyire megérthető ez a hajlandóság, amelyben a könyvtárőr a könyvtárt – mint az elérhető legtokeletesebb rend megvalósulását – öncélnak kezdi tekinteni, a maga őri, custosi szerepét pedig már-már egyenest holmi Cerberuséval összetéveszteni! Hiszen még a magánkönyvtár tulajdonosát is, ha állományában néhanapján rendet teremt, elfogja az az érzés, hogy: szép, szabályos glédáit – legalább egy időre – nem illik megbolygatnia: a bibliográfusi mámor és könyvtárosi büszkeség – bármennyire alkalmi tünet is nála – ilyenkor pillanatnyilag szinte még a böngészés, a sokszor csak találomra előrángatott olvasmányprédák felé csábító örök ösztönének is fölébekerelkedik. – Mi, könyvtáriak, ennek az olykor már önzésbe csapó féltékenységnak veszedelmesebb kísértéseit ismerjük. Egymás között – tréfálkozva, de azért nem minden meggyőződés nélkül – nem egyszer mondogatjuk, hogy: a könyvtárnak csak egy igazi ellensége van: az ismeretsomj gyógyíthatatlan betegségében szenvedő közönség! Ennek igényei a könyvtári rendtartás érdekeivel annyiszor kerülnek összeütközésbe, ahányszor egy-egy, olvasás céljából vétkesen megkívánt könyv a helyéről elmozdul. A toladó élet avatkozik ilyenkor bele a békés nyugalomba, mely csak a halálban lehet tökéletes! – Egy kis kriptahangulatért – kivált nagy könyvtárban – amúgy sem kell messzire kívánczolni; Kosztolányi szemlélődése is a végén ebbe a hangulatba torkolt bele...²¹

Rédey Tivadar azt állítja a könyvtárossról, hogy ő az, aki „...titokban egy kicsit mindig vonzódik a maga birodalmának halottjaihoz: azokat a köteteket, melyekben a jelenre nézve élet, lélekzetvétel és vérkeringés találtatik, valamelyest lázadóknak tekinti. Lázadóknak a Rendszer szent és sérthetetlen kaszányaszelleme ellen! Az ilyenekre talán legszívesebben ráfordítaná a sírbolt kulcsát.” „Szégyenlenünk kell ezt a gyengénket?” – kérdezi könyvtáros elődünk. „Ugyanolyan joggal büszkék is lehetünk rá. – válaszol a kérdésre. „Ha tudat alatt a közösségellenes felfogásnak egy szikrája húzódik is meg a mélyén, valójában a közre, a kutatómunka föltételeire nézve is ebben rejlik a legmegnyugtatóbb biztosíték: nincs az a Faust, ki a Wagnerék famulusi erényének, a pedantériának, segítségére rá ne szorulna, s ezért a támogatásért hálát ne érezne; mi könyvtárosok személy szerint is bőven ismerünk tudós Faustokat, akik a mi rendtartó munkánk áldásaihoz folyamodnak, valahányszor otthon a maguk példányának pillanatnyi előteremtése körül a tulajdon könyvtárosi hanyagságuk lesújtó következményeivel kerülnek reménytelen összeütközésbe.”²²

Rédey Tivadar azonban olyan könyvtáros, aki tudja, hogy a könyvtáros szerepe „... a raktári 'kiadományozás'-ban ki nem merülhet. Könyvtáros és közönség viszonyának, érintkezésük természetének gyökerei legbiztosabban nyilván ennek talajában fogódnak meg, de gyümölcsei ennél magasabb régiókba, különleges légköri feltételek között érlelődnek. Az együttérzés, fogékonyság, türelem és tapasztalat finom szövedékének kialakulása nélkül a könyvtáros munkájába valódi értelem és szellem sohasem költözhetik. Ez az a pont, ahol bármely könyvtárnak – a ridegen értelmezett munkameneten, hogy így mondjam: üzemi pontosságon és gördülékenységen messze felülemelkedően – számottevő közműveltségi szerepéről is beszélni lehet.”²³

„Nem igazi könyvtáros az – mondja könyvtáros elődünk –, akinek becsvágát a gondosan végzett munka műhelyönérzete betölti, a közönség felől nyerhető, örök és egyre gazdagodó ihletések iránt pedig elfásul, vagy éppen kezdettől fogva érzéketlen. A könyvtáros elé nem csupán személyek kerülnek, hanem terveknek, témáknak is kimeríthetetlen változata, néha olyanok, melyekre a tulajdon lelkeknek érzékeny hangvillájával felelhet, néha épp ellenkezőleg: távoli, idegen, rá nézve valószínűleg egzotikus világokba nyerhet egy-egy felmerült eset kapcsán bepillantást; s ha valakire: órá csakugyan kötelező a 'holtig tanuló jó pap' példaadása. Abból, amit a statisztika száraz nyelvén egyszerűen 'használat'-nak emlegetünk, finom, szinte ellenőrizhetetlen, réseken és járatokon át így jó létre valami állandó, üdvös kölcsönhatás könyvtáros és közönség közt, valóban a 'do, ut des' elvének szellemében: a könyvtáros a maga ismereteivel támogatására lehet a kutatásnak, miközben saját maga is majd mindig közelebb jut a rá nézve legméltóbb eszményhez, hogy: könyvek napszámosából fokozatosan bizalmasává válhassék; a közönség viszont – ismét csak a könyvtáros közvetítésével – mintegy örökségül hagyhatja a maga eligazodó munkájának 'leküzdött nehézségeit' azoknak, akik utána következnek. Aligha tévedek, ha minden könyvtári törekvés sikerének föltételét ennek az egészséges vérkeringésnek biztosításában látom.”²⁴

Rédey Tivadar abból a tényből, hogy a lapban megjelent sorozatból készült, 1929-es kötetbe Kosztolányi nem válogatta be a könyvtárossal készült interjút, arra következtet, hogy a könyvtáros, mint alak, foglalkozás, az olvasók (és Kosztolányi) számára nem érdekes. „Most – mondja a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének közgyűlésén elmondott előadásában –, hogy könyvtáros és közönség viszonyán gondolkozom, átfutottam a régi beszélgetést. Újra föl kell vetnem a kérdést: mi az oka, hogy a mi hivatásunknak a közönségre nézve olyan kevés az érdekessége. Majd így folytatja: „Ma sem látom másnak a helyzetet, sem bizakvóbbnak, sem vigasztalóbbnak. Csakhogy azóta eltelt egy újabb évtized, könyvtárosi pályámon immár a harmadik, s ahogy múlnak az évek, egyre jobban meggyőződésemmé válik, hogy az a közfelfogásban mutatkozó érdeklődéshiány, mely mesterségünk noviciusait talán lehangolja, a tapasztaltabbak szemében valójában végzett munkánk sikerének mértéke és szentesítője.”²⁵

Ha Rédey Tivadar Kosztolányi „válogatásával” kapcsolatban arra a megállapításra jut is, hogy „... a rostavizsgán a könyvtáros, mint 'alak', siralmasan megbukott... igen unalmas alaknak találtatott...”, maga pontosan tudja, hogy a könyvtárosi munka lehet változatos, érdekes, kreatív; a könyvtárosságot lehet hivatás-ként üzni, nemcsak monoton foglalkozásként. Rédey Tivadar maga amellet, hogy

könyvtárosként dolgozott, irodalomtörténész, színháztörténész, színikritikus és költő is volt.²⁶

A könyvtárosságot hivatásként megélni csak az képes, aki egyéniségében, személyiségében nem unalmas, aki nyitott, művelt, tájékozott. Hogy is mondta Dávid Antal – aki asszirológus, orientalista volt, e tudományokból egyetemi magántanár és könyvtáros, könyvtári „aligazgató” is a Fővárosi Könyvtárban – az első könyvtáros tanfolyamon elhangzott előadásában? „... jó emlékezőtehetség, friss eszmétársító készség, gyors és higgadt ítélőképesség nélkül hamarosan nagyon idegenül és szerencsétlenül fogja magát érezni az ember a könyvtári szolgálatban. Ismeretek terén annak, aki a könyvtárosi eszményt meg akarja közelíteni, afféle középhelyet kellene elfoglalnia egy teljes egyetem összes fakultásai és valamely felsőbbrendű lény között. — Mindenekelőtt birnia kell a Szentlélek pünkösdi ajándékát, a nyelvek adományát. Nem sokra megy azonban, ha bármily sok nyelven, bármily tökéletesen csak banalításokat tud mondani. A tudományok iránti érdeklődése legyen széleskörű és élénk, mint valamely műkedvelőé, de tájékozottsága legalább olyan mély, hogy a szellemi pelyvát el tudja választani a tiszta búzától, és segíteni tudjon ne csak az érdeklődő laikusnak, hanem a komoly kutatónak is. Arra a sokat vitatott kérdésre, legyen-e maga is tudós valamely szakon, röviden azt felelhetjük, hogy jaj annak a könyvtárnak, amelynek tisztviselői tudósok, de még jajabb annak, ahol a tisztviselők nem tudósok. Minden vitán felül kétségtelen azonban, hogy holtig megőrzött tanulási vágy nélkül jó könyvtáros el sem képzelhető. – Morális téren: egyesüljön a könyvtárosban a szerzetesi igénytelenség és alázatosság a nagyvilági fölényességgel, és mindenek felett legyen meg benne a veleszületett és önneveléssel tökéletesített segítőkészség. Tudjon tiszta szívvel örülni azokkal, akik segítségével lélekben gazdagodtak és érezzék szinte hálát azok iránt, akiknek szolgálatára lehetett. Röviden, a jó könyvtáros: lehetőleg magas fokon kiművelt tiszta fej és egészséges tiszta szív.”²⁷

Vajon lehet-e unalmas, lehet-e érdektelen „alak” az ilyen ember, az ilyen könyvtáros? Bizonyára nem. Csakhogy: „Ezek az adottságok, sajnos, nagyon ritkán találkoznak kellő harmóniában ugyanabban az emberben – és ha olykor mégis találkoznak, az ilyen ember sajnos nem igen megy könyvtárosnak.” – zárja a gondolatot Dávid Antal. Bíztható, hogy mindig is voltak és vannak kivételek...

JEGYZETEK

- 1 Rédey Tivadar: Könyvtáros és közönség (Felolvastatott a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének 1937. június 16-án tartott évi rendes közgyűlésén). In: A Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének Évkönyve II. 1937-1938. szerk.: Bisztray Gyula. Bp.: 1938. 5. p.
- 2 *A Pesti Hírlap Vasárnapja (PHV) (1925–1936)* (1927. jan. 1 – 1937. febr. 21.) Képes irodalmi és művészeti lap. Szerkesztette Lenkey Gusztáv. A kiadvány eleinte (1925) még a *Pesti Hírlappal* együtt jelenik meg, később válik csak külön, a napilap hétfői mellékletévé. Utóbb *Képes Vasárnap* címmel látott napvilágot. Olyan szerzők írtak bele, mint Gárdonyi Géza,

- Harsányi Zsolt, Illyés Gyula, Nagy Lajos, Somlyó Zoltán vagy Vas István. Kosztolányi rendszeresen közölte itt novelláit, tárcáit, műfordításait. – forrás: <http://kosztolanyioldal.hu/forrasjegyzek-1-pesti-hirlap-vasarnapja-1925%E2%80%931936> – letöltve: 2013. június 12.
- 3 *Pesti Hírlap Vasárnapja*, XLVIII. évf. 115. sz., 1926. máj. 23., p. 41–42.
 - 4 Kosztolányi Dezső: Alakok. Könyvtáros, *Pesti Hírlap Vasárnapja*, XLIX. évf. 121. sz., 1927. máj. 29., 43. p.
 - 5 Kosztolányi Dezső: Alakok Bp. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1929. – ill. Molnár C. Pál (A könyv a Könyvbarátok Szövetsége sorozatban jelent meg)
 - 6 Nagy Endre: Alakok (Kosztolányi Dezső könyve) *Nyugat*, (22) 1929. július 16. (14. sz.) 118–119. p.
 - 7 Falu Tamás: Két könyvről. I. Alakok. Kosztolányi Dezső könyve. = *Új Idők* (35) 1929. 24. 738–739. p.
 - 8 Ld. 1. jegyzet – 5–11. p.
 - 9 *Rédey Tivadar* (Bp., 1885. jún. 18.–Bp., 1953. jan. 25.): könyvtáros, irodalomtörténész, színháztörténész és színikritikus, az MTA tagja (l. 1938, r. 1947–49). Felesége Hoffmann Mária könyvtáros. Bp.-en végezte az egy.-et. 1910-ben az OSZK tisztviselője, 1929-től a Hírlaptár vezetője, 1935-től az OSZK h. főig.-ja. A Kisfaludy Társ. tagja (1934). Az ő kezdeményezésére jött létre a Színháztörténeti Gyűjtemény, 1925–29 közt szerk. a Magyar Könyvszemlélt és 1945-ig az OSZK tudományos kiadványait. Rendezte a Dante-, a centenáriumi Petőfi- és a Jókai-kiállítást. A Magyar Élet, a Szivárvány, a Budapesti Szemle és a Napkelet c. lapok színikritikusa volt. Könyvismertetéseinek, irodalmi tanulmányainak száma megközelíti az ezret. – F. m. Péterfy Jenő (Bp., 1909); Prizma (versek, Bp., 1912); Kritikai dolgozatok és vázlatok (Bp., 1931); A fővárosi sajtó szerepe a magyar irodalomban (Bp., 1932); A Nemzeti Színház története (Bp., 1937); Hat év magyar színművészete (Bp., 1940); Ódry Árpád (Bp., 1942). – Irod. Laczkó Géza: R. T. (Nyugat, 1913); Schöpflin Aladár: R. T. (Nyugat, 1931); Németh László R. T. (Napkelet, 1931); Vértesy Miklós: R. T. (Könyvtáros, 1959. 3. sz.) – Forrás: Magyar Életrajzi Lexikon <http://www.mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC12527/12814.htm> – Letöltve: 2013. április 25.
 - 10 Ld. 1. jegyzet 5–6. p.
 - 11 Nagz Lajos: Bölcsőtől a koporsóig. Kosztolányi Dezső könyve – Nyugat kiadás – *Nyugat*, (26) 1933. 22. sz. – forrás: <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00566/17686.htm> – letöltve: 2013. június 12.
 - 12 Kosztolányi több interjúalanyától megkérdezi, hogy ki a kedves költője.
 - 13 A könyvtár előkerült a tüzoltóval készített beszélgetésben is: (*Hogy ég el egy könyvtár? – Hát, kérem, a könyvek csak füstölögnek. Nagyon bűdösek. – Nem szikráznak? – Nem. – Értem. (Vajmi kevés könyvben van igazi szikra.)*) – In: Kosztolányi Dezső: Bölcsőtől a koporsóig Budapest: Révai, 1937 (Kosztolányi Dezső összegyűjtött munkái). – Tüzoltó – 224–226. p.
 - 14 Az író alakját ugyancsak megrajzolja Kosztolányi. Az író-portré már az *Alakok* (1929) kötetben is megtalálható. Érdekessége, hogy Kosztolányi, mint íróval, önmagával beszélget. – Kosztolányi Dezső: Író – In: Kosztolányi Dezső: Alakok. – Bp.: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1929. – ill. Molnár C. Pál) – 138–140. p. (A könyv a Könyvbarátok Szövetsége sorozatban jelent meg)
 - 15 Kosztolányi Dezső: Bölcsőtől a koporsóig (szerk. Réz Pál) Bp., Noran, 2002. 460 p.
 - 16 Az 1927-ben megjelent első közlés utolsó bekezdése így szól: (*Gondolkozva ballagunk kifelé. mennyi elkondult szívdobbanás, mennyi szétfröccsent agyvelő, kilobbant láz pörnyéje. Könyvek mindenütt, leltározva, címkézve, elevenek és holtak könyvei, eleveneké, akik irodalmilag talán már régóta meghaltak és holtaké a Krisztus előtti évszázadokból, akik még mindig élnek. Egymás mellett lángész és kontár, kincs és encsem-bencsem, tanulmány a rüh – Ez, kérlek, egy tót gyornírás-könyv, (sic!) tanok, hidászat, álmoskönyv, görög igetővek. Halotti csönd. Csak lépéseink nesze hallik. Minden egyes könyv címlapjáról azonban kétségbeesett kiáltás harsan az égre, akár a temetők kapuáról: „Föltámadunk!” Uram, adj ne-*

künk jeltelen sírt, melyet fölver a gyom és bogáncs, de engedd meg, hogy a jövő századok nebulói legalább ronggyá olvassanak és megszámfűlezzék könyveinket.)

Az 1933-as szövegben az elején van szó egy orvosi tanulmányról, a rühről, lengyelül: (*– Mi ez itt? – Latin zsoltároskönyv a tizenhatodik századból. Ez a finom hártypapír a báránka bőre. Szegényt az anyja hasából metszették ki. Irodalmi célokra. – Hát ez? – Tót gyorsírás-könyv, 1892-ből. – Mellette? – Álmoskönyv. Musset összes művei. Doktori értekezés a görög ígétövekről. Hidászati munka. Orvosi tanulmány a rühről, lengyelül.*)

17 Ld. 11. jegyzet

18 Ld. 1. jegyzet – 8. p.

19 Ld. 1. jegyzet – 6. p.

20 Ld. 1. jegyzet – 8. p.

21 Ld. 1. jegyzet – 8–9. p.

22 Ld. 1. jegyzet – 9–10. p.

23 Ld. 1. jegyzet – 10. p.

24 Ld. 1. jegyzet – 10–11 p.

25 Ld. 1. jegyzet – 6. p.

26 Rédey Tivadar Kosztolányi Dezsőhöz írt verseit ld. 1. *Rédey Tivadar: Levél Kosztolányi Dezsőnek 1935. március 29-ére* – forrás: <http://www.huszadikszazad.hu/1935-marcius/kultura/redey-tivadar-level-kosztolanyi-dezsonek> – letöltve: 2013. április 25. – 2. *Rédey Tivadar: Búcsú Esti Kornéltól* – Nyugat, 1936. 12. sz. – forrás: <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00611/19383.htm> – letöltve: 2013. április 25.

27 Dávid Antalnak az 1937. évi könyvtárosképző tanfolyamon tartott előadásából vett idézet. In: Káplány Géza: *Könyvtárak korszerű rendezése és fejlesztése*. Bp., A Technológiai Könyvtár Barátainak Egyesülete, 1943.

Ásványi Ilona

**Kosztolányi Dezső: Bölcsőtől a koporsóig. Könyvtáros.
(Bp., Nyugat, 1933. 158–160. p.)**

(Itt 400.000 kötet van. Tehát pont annyi, mint abban a világhíres alexandriai könyvtárban, mely az ókorban leégett. Ha számba vesszük, hogy a párizsi Bibliothèque Nationale több mint három és félmillió kötettel dicsekszik, alapjában kis könyvtár. Mégis mintha egy világvárosban kószálnék. Felhőkörölközök, könyvekből, melyekhez karfás falépcsők vezetnek a pincéig és a padlásig. Könyvek párhuzamos körútjai és sugárútjai, terei és sikátorai, melyeken el lehet tévedni. A könyvtáros vezet. Ki-kikapunk egy kötetet, találomra.)

- Mi ez itt?
- Latin zsolttároskönyv a tizenhatodik századból. Ez a finom hártypapír a báránka bőre. Szegényt az anyja hasából metszették ki. Irodalmi célokra.
- Hát ez?
- Tót gyorsíráskönyv, 1892-ből.
- Mellette?
- Álmoskönyv. Musset összes művei. Doktori értekezés a görög igetövekről. Hidászati munka. Orvosi tanulmány a rühről, lengyelül.
- És én, én hol lakom?
- Ott túl, jobbra az ablak mellett. *(Öt percnyi séta után.)* No, itt vagy te.
- *(Fönn a polcon megpillantom a könyveimet.)* Menjünk innen. *(Hirtelenül.)* Te, meddig él egy könyv?
- Maga a könyv? A kódexek pergamentje szinte örökkévaló. De ezt a könyvnyomtatás fölfedezésével kiszorította a pamutipar és a rongypapír. Az emberek sietni kezdtek. Gyorsan akartak nyomtatni és sokat. A tizenkilencedik századtól kezdve fokozatosan hitványodik a papír. Mindig több benne a fa. A növényi enyvet fölváltja az állati enyv. Ezeknek a könyveknek a napjai meg vannak számlálva. A nélkül, hogy bárki hozzájuk nyúlna, széttöredeznek, elmállanak, megsemmisülnek.
- Mi a könyv legnagyobb ellensége?
- Egy gomba, mely csak papíron érzi jól magát. Ettől a könyv valósággal megbetegszik.
- Láttál már könyvmolyt?
- Itt egyet se. Amit könyvmolynak neveznek, az voltaképp egy kis kukac. De az olvasóteremben sok könyvmoly van. Élt nálunk egy hóbertos gazdag ember, aki minden könyvet megvett, lebélyegzett, beleírta a nevét, aztán elhajította valahol. A *Bibliothèque Nationale*-nak is volt egy híres könyvmolya. Ez évtizedeken át minden reggel megjelent és zárásig ott maradt. Egy reggel nem jött el, akkor a könyvtáros elment hozzá. Elhagyott szobájában, papírkötegek és kéziratok között holtan feküdt az ágyában. Aznap halt meg.
- Mit csinált a könyvtárban ez a szerencsétlen?
- Kíírt minden Julius Caesarra vonatkozó adatot. Csak az a furcsa, hogy *Plutarchos* életrajza hiányzott a gyűjteményéből. Elmebeteg volt.
- Ne bánts, kérlek az elmebetegeket. Mi mindnyájan azokból élünk.

(Lassan ballagunk a könyvvárosban. Mennyi elkondult szívdobbanás, mennyi szétfröccsent agyvelő, ki-lobbant láz pörnyéje. Könyvek mindenütt, leltározva, címkézve, elevenek és holtak könyvei, eleveneké, akik irodalmilag talán már régóta meghaltak és holtaké a Krisztus előtti évszázadokból, akik még mindig élnek. Egymás mellett a kincs és az encsem-bencsem, a kontár és a lángész, anélkül, hogy feleselnének. Halotti csönd van. De minden könyv címlapjáról kétségbeesett kiáltás harsan az égre, akár a temetők kapuiról: 'Föltámadunk!' Uram, adj nekünk jeltelen sírt, melyet fölver a gyom és bogáncs, feledjék el földi alakunkat, temessék el emléküket is, de engedd, hogy a jövő századok őrültjei legalább ronggyá olvassák és megszamárfülezzék könyveinket.)

Kosztolányi Dezső: Alakok. Könyvtáros.
(= A Pesti Hírlap Vasárnapja, 1927. május 29. 43. p.)

(A könyvtár, melybe belépünk, 400.000 kötettel dicsekszik. Nem foglal el valami kiemelkedő helyet a huszadik századi (sic!) könyvtárak ranglétráján, de pont annyi kötete van, mint ama világhíres alexandriai könyvtárnak, mely az ókorban a lángok martalékává lett. Az ember úgy érzi itt magát, mintha világvárosban kószálna. Felhőkarcolókat építettek könyvekből, melyekhez karfás vaslépcsők rohannak föl a padlásra és le a pincébe, párhuzamos körutakat és sugárutakat látni, kisebb és nagyobb tereket, síkatorokat, melyekben el lehet tévedni. Porszag, papírillet, bőrbűz. Lépkedünk barátommal, a könyvtárossal, aki mint idegenvezető kalauzol. A könyvek a polcon betűrendbe rakva, békésem alszanak, anélkül, hogy feleselnének egymással. Kirántok egyet taláalomra.)

- Mi ez?
- Latin zsolttároskönyv, a tizenhatodik századból, iniciálékkal. valami barát írta. Báránybőrre. Fogd meg, milyen selymes, milyen puha. Ez a végtelen finom hártypapír, a meg se született báránka bőre. Az anyjából metszették ki. Irodalmi célokra.
- Hát ez?
- Ez, kérlek, egy tót gyorsírás-könyv, 1892-ből.
- Mellette mi van?
- Csatullus.
- És én, merre lakom én?
- Amarra, jobbra, az ablak mellett. Gyere.
- Vezess. *(Jó séta odáig. Legalább öt perc.)*
- No, itt vagy te.
- *(Bámulok a könyvekre melyek aranycímkejűnkkel felém fénylenek. Összeborzongok.)* Menjünk innen. *(Hirtelenül.)* Te, meddig él egy könyv?
- Maga a könyv? Az anyagától függ. Például a kódexek pergamentje szinte örökkévaló, elpusztíthatatlan. A pergamentet a könyvnyomtatás fölfedezésével gyorsan kiszorította a pamutpapír, és a rongypapír, akár a gyertyát és olajlámpát a villany. Az első nyomtatott könyvek tartósak. Nézd, itt van Hess András budai nyomdájában készült könyv 1472-ből. Majdnem félezer éves. Potomság. Olyan, mintha ma hagyta volna el a sajtót. A baj a tizenkilencedik század elején kezdődik.
- Mért?
- Mert akkor az embereket elfogta valami lázas türelmetlenség és sietni kezdtek: gyorsan nyomtatni és sokat-sokat! A papír ettől kezdve fokozatosan hitványodik, sok benne a fa, a régi növényi enyvet fölcseréli a silány állati enyv. Ezeknek a könyveknek a napjai meg vannak számlálva. Anélkül, hogy bárki hozzájuk nyúlna, széttöredeznek, elmállanak, megsemmisülnek.
- Mi a könyv legnagyobb ellensége?
- Egy sajátos könyvgomba, mely csak a papíron érzi jól magát. Ettől a könyv valósággal megbetegszik. Azok az úgynevezett vízfoltok, melyeket régi könyveken lelnek, gombatelepek. Külföldön gázzal ölik őket.
- Láttál már könyvmolyt?
- Az olvasóteremben sokat. Itt egyet se. Amit könyvmolynak neveznek, az voltaképp egy kis kukac.
- Hogy tekintesz egy friss könyvre, mely ma jelent meg?
- Mint nyersanyagra, tárgyilagos szemmel. megnézem formáját, átlapozom, körülszaglászom, besorozom a hadseregbe. Fölveszem személyi adatait. Hány ívrétű, milyen a kötése, mennyi a lapszáma stb.? Gépies munka, de idővel szórakoztató, mint minden játék.
- Kit olvasnak nálatok leginkább?
- Jókait. Egy százkötetes Jókait az olvasók a szó szoros értelmében fölfaltak, megettek. Ujjal kellett helyettesíteni. Viszont ezrével vannak olyan írók, akiket évtizedek óta senki se kért. Csak mi tudunk róluk meg a címtár.
- Akadnak olyan könyvtárosok, akik nem olvasnak?
- Ezek a legjobb könyvtárosok. Őket a könyv csak kívülről érdekli. Idegen szempontok nem terelik el figyelmüket. A könyv belseje nem rájuk tartozik.

- Hol volt az első könyvtár?
- Memphisben, Krisztus előtt 2000-ben. Már kőlapokból, cserepekből is könyvtárakat építettek.
- Ma melyik a világ legnagyobb könyvtára?
- A franciák még mindig azt állítják, hogy a párisi *Bibliothèque Nationale* a maga három és fél millió kötetével. De nyílt titok, hogy a londoni *British Museum* könyvtára a háború óta eléje vágott. Az amerikaiak is erősen dolgoznak. A washingtoni *Library of Congress* az első sorba lépett.
- Micsoda lesz egy könyvtár sorsa mondjuk ötszáz év múlva, mondjuk ezer év múlva?
- Erről mi is gondolkozunk. Nincs sok értelme ennek a vad gyűjtésnek, ennek az állandó, őrjögő halmozásnak. Határa sincs. Az ocsú, a szemét mindig több. A németek már nyíltan beszélnek arról, hogy minden évtizedben selejtezni kell, a sok haszontalan nyomtatványt raktárba kell vitetni egerek és patkányok prédájául. A mai zárt könyvtárrendszer alapján helytelen. Nem ad módot a terjeszkedésre. Képzeld el, hogy várost úgy kezdenének el építeni, hogy eleve zárt falak vennék körül. Lipcsében most a *Deutsche Bücherei* nyílt könyvtárt létesített, szabadon kiteljesíthető épülettömbökkel és szárnyakkal, úgyhogy az előreláthatólag háromszáz esztendő múlva is szervesen, természetesen fejlődhet. Mindig nagyobb kérdés a férőhely. Naponta egyre növekvő dagályként ömölnek hozzánk a köteles példányok, a hírlapok száza, melyeket okvetlenül el kell helyeznünk a jövő századok kutatóinak. Egyesek azt ajánlják, hogy a hírlapok szövegét fényképezzük le kicsinyben, a mikrofotografia negatív lemezeit pedig óvjuk meg. Ezáltal legalább mindig megmarad az eredeti, anélkül, hogy megcsonkíthatnánk.
- Sok csonkítás történik?
- Ez óvhatatlan. Ady Endre egy vidéki újság példányból szintén kitépte valamilyen versét, melyet keletlennek érzett, azzal a céllal, hogy ne maradjon meg az utókor számára, De azóta költeményét már régen kiadták az életírói.
- Könyvek nem tűnnek el?
- Volt egy tolvajunk, évekkel ezelőtt, csizmaszárban hordta el a ritka példányokat. A leghíresebb könyvtolvaj a szentpétervári udvari könyvtár főfelügyelője volt. Ez „malaclopó” köpennyel dolgozott.
- Sok örültek van?
- Majdnem minden hónapban jelentkezik a vidéki nyugalmazott adótsizt, vagy az elkallódott pesti írnok, átnyújtja gyanús kéziratát, hogy megőrizsem a halhatatlanságnak. Utóbb egyik úgy mutatkozott be, hogy ő a „Nobel-békédíj örökös jelöltje.” Az örültek a könyvtárak legjobb barátai. A *Bibliothèque Nationale*-ba évtizedeken át eljárt egy külön, aki a roppant könyvanyagot valósággal átrágtta magát. Egy reggel nem jött el. Ez szemet szűrt a könyvtárosnak, aki élve a gyanúporral fölkereste őt lakásán. A könyvmoly azon az éjszakán halt meg. Elhanyagolt szobájában rétegekben álltak a különböző cédulák. Ez a szerencsétlen ember egész életét arra használta föl, hogy kiírjon „minden” adatot, mely Julius Caesarra vonatkozik. Csak az a furcsa, hogy gyűjteményéből épp a legfontosabb adat hiányzott: Plutarchos Julius Caesar életrajza.
- Egy filologus veszett el benne.
- A másik ilyen könyvmoly kiszámította, hogy a bibliában hány mondat, hány szó, hány pont van s hányzor fordul elő benne ez a szó „és”. Külön csoportba tartoznak a könyvbolondok. A nyolcvanas években élt nálunk egy hóbortos gazdag ember, aki minden könyvet megvett, lebélyegzett, beleírta a nevét, aztán elhajította valahol. Ennek az ellenkezője az önző olvasó, aki mihelyt elolvass egy lapot, kiszakítja, apró darabokra tépi, hogy más el ne olvashassa.
- Elmebeteg.
- Azok, barátom. De ilyen kisebb vagy nagyobb jótékony elmebetegség nélkül az úgynevezett műveltség teljesen megállna és elszürkülne a világ. Nem lehetne se könyvet írni, se kiadni, se könyvtárba gyűjteni...

(Gondolkozva ballagunk kifelé. mennyi elkondult szívdobbanás, mennyi szétfröccsent agyvelő, kilobant láz pörnyéje. Könyvek mindenütt, leltározva, címkézve, elevenek és holtak könyvei, eleveneké, akik irodalmilag talán már régóta meghaltak és holtaké a Krisztus előtti évszázadokból, akik még mindig élnek. Egymás mellett lángész és kontár, kincs és encsem-bencsem, tanulmány a rüh

– Ez, kérlek, egy tót gyornírás-könyv, tanok, hidászat, álmokönyv, görög ige-tövek. Halotti csönd. Csak lépéseink nesze hallik. Minden egyes könyv címlapjáról azonban kétségbeesett kiáltás harsan az égre, akár a temetők kapuira: „Föltámadunk!” Uram, adj nekünk jeltelen sírt, melyet fölver a gyom és bogáncs, de engedd meg, hogy a jövő századok nebulói legalább ronggyá olvassanak és megszamárfülezzék könyveinket.)